

Markus Juutinen (Oulu)

Ščekoldinin vuoden 1894 koltansaamenkielisen Matteuksen evankeliumin kielestä

The Skolt Saami Gospel of Matthew was published in 1894 and translated by priest K. P. Ščekoldin who was a native speaker of Russian. Ščekoldin has been regarded as an expert of Skolt Saami. This article shows, however, that his translation suffers from various errors. Some of the mistakes, such as those found in the marking of consonant gradation, diphthongs, verbal agreement and negation, must be the result of his insufficient language skills. Other mistakes can be attributed to certain linguistic structures found in the source language, Russian. These include mistakes in verbal agreement, in the case marking of nominal arguments and complements and in the expression of possession and of questions. The influence of the source language can, of course, itself be a result of insufficient language skills. Despite the weaknesses in Ščekoldin's translation, it still is an important document of Skolt Saami: it was only in 1970s when the next written works of Skolt Saami were published.

I. Aluksi

Tässä artikkelissa luon katsauksen Paatsjoen seurakunnassa toimineen pappi Konstantin Prokopjevič Ščekoldinin (1845–1916) koltansaameksi kääntämän, vuonna 1894 julkaistun Matteuksen evankeliumin kieleen. Käännöksen pohjana on venäjänkielinen vuonna 1870 julkaistu Uuden testamentin ns. synodaalikäännös (NV 1870). Tämä käy ilmi monista lauseista, jotka on käännetty koltaksi sanasta sanaan mukailen venäjän muoto-oppia. Tarkastelen erityisesti käännöksen epäkieliopillisia seikkoja. Koska tekstissä on paljon erilaisia kielioppivirheitä, keskityn vain tavallisimpiin niistä ja pyrin osoittamaan, mistä ne johtuvat. Osoitan, että osa virheistä heijastelee venäjänkielistä alkutekstiä, kun taas osa johtuu vain Ščekoldinin puutteellisesta kielitaidosta.¹

Ščekoldinin kääntämä Matteuksen evankeliumi sekä pieni aapinen (1895) ovat vanhimmat koltansaameksi julkaistut pitkät tekstit ja samalla ensimmäiset tekstit, jotka on julkaistu muuhun kuin tieteelliseen tarkoitukseen. Ne eivät ole laajasti tunnettuja eikä niiden kieltä ole tarkemmin tutkittu. Matteuksen evankeliumi on kuitenkin sanastettu T. I. Itkosen Koltan- ja kuolanlapin sanakirjaan (1958), ja Ščekoldinin teokset on mainittu myös joissakin saamentutkimuksen perusteoksissa (ks. esim. Korhonen 1981: 64). Koltansaamen kieliyhteisössä on henkilöitä, jotka ovat tietoisia Matteuksen evankeliumin koltansaamenkielisestä käännöksestä, mutta se on joskus

---

1. Refereearvioijien lisäksi haluan osoittaa kiitokseni Jussi Ylikoskelle tärkeistä korjausehdotuksista sekä Max Wahlströmille avusta venäjän lauseiden glossauksessa.

sekoitettu kielentutkija Arvid Genetzin (1878) kiltinäsaameksi ja akkalansaameksi käännättämään evankeliumikäännökseen (Moshnikoff 2009: 59–60).

Saamelaiskielten ensimmäiset pidemmät tekstinäytteet on toimitettu kirkollisia tarkoituksia varten. Niitä voidaan käyttää varhaisina kirjallisina tutkimuslähteinä, vaikka niiden todistusarvoon täytyy suhtautua varauksellisesti. Käännöksille tyyppillisesti ne sisältävät usein suoraan lähdekielestä käännettyjä rakenteita sekä selvästi virheellisiä muotoja. Osittain tämä johtuu siitä, että kirkolliset tekstit on pyritty käännättämään mahdollisimman tarkasti lähtökielen mukaan tekstien pyhyyden takia. Itäsaamelaisten kielten tutkimuksen alalta on mainittava Ignác Halász, joka kirjoitti lyhyen venäjänsaamelaisten kielten kielioppinsa (1881) lähinnä Genetzin käännättämän Matteuksen evankeliumin pohjalta. Viime vuosina varhaisia saamelaiskielten kirkollisia tekstejä on tutkinut ainakin Eino Koponen (2010). Hän tarkastelee vuonna 1648 ilmestyneen kirkkokäsikirjan *Manuale Lapponicum* murrepohjaa sekä vaikutusta ruotsinlapin kirjakielen myöhempään kehitykseen. Nobufumi Inaba (2015) on tutkinut suomen dativigenetiivin alkuperää. Tutkimuksessaan hän hyödynsi suomen varhaisinta raamatunkäännöstä.

Artikkelini rakenne on seuraava: Luvussa 2 esittelen Matteuksen evankeliumin julkaissutta käänösinstituuttia, Ščekoldinin elämänhistoriaa sekä lyhyesti myös koltansaamen vanhimpia tekstilähteitä; luvussa 3 käsittelen Matteuksen evankeliumissa käytettyä ortografiaa ja sen puutteita; luvussa 4 esittelen virheitä, jotka selittyvät Ščekoldinin puutteellisella koltansaamen kielitaidolla; luvussa 5 esittelen venäjänkielisestä alkutekstistä aiheutuneita virheitä; ja lopulta luvussa 6 summaan artikkelin tulokset yhteen sekä vertaan käännöstä muihin vanhoihin raamatunkäännöksiin.

2. Taustaa

Vuonna 1865 perustettiin Venäjällä lähetyssseura, jonka nimi vakiintui kolme vuotta myöhemmin muotoon Oikeauskoinen Lähetyssseura (*Православного миссионерскаго Общества*). Sen päämääränä oli käännyttää Venäjän alueella eläviä kansoja ortodoksiseen uskoon ja vahvistaa kristillistä elämäntapaa alueilla, joilla kansat olivat jo kääntyneet. Seuran keskuspaikkana toimi Moskova, ja sille perustettiin alaosastoja eri hiippakuntien alueille, mm. Kazaniin, josta käsin käännytettiin Keski-Venäjän suomalais-ugrilaisia kieliä puhuvia kansoja. Vuonna 1893 perustettiin Oikeauskoisen Lähetyssseuran Arkangelin hiippakunnan alaosasto eli komitea. Komitean tehtäväksi tuli lähetystyön tekeminen Arkangelin hiippakunnan nenetsien, komien, karjalaisten sekä Kuolan niemimaan saamelaisten keskuudessa. Ensimmäisessä komitean toimintakertomuksessa kerrotaan karjalaisten kääntyneen ortodoksiseen uskoon mutta harjoittavan silti myös vanhaa uskoa ja muinaisia pakanallisia tapojaan. Muut edellä mainitut kansat luettiin pakanallisiksi. (Leskinen 1939: 225–226.)

Komitean tärkeimpiä toimintamuotoja olivat kirkkokoulujen ja alkeiskoulujen perustaminen, lukutaidon opettaminen sekä kirjojen käänttäminen ja julkaiseminen koulujen ja seurakuntien käyttöön. Julkaisutyötä varten perustettiin käännöstoimikunta

lähetykseuran perustamisen yhteydessä vuonna 1893. Käännöstoimikuntaa johti Arkangelin hengellisen seminaarin opettaja I. M. Sibirtsev, ja jäseniksi valittiin viisi pappia, joilla jokaisella oli oma erikoisalansa. Heistä kaksi keskittyi karjalan kieleen. Komiin, nenetsiin sekä koltansaameen keskittyi yksi pappi kuhunkin. Käännöstoimikunta aloitti työnsä heti, ja jo seuraavana vuonna 1894 julkaistiin Matteuksen evankeliumin käännös koltansaameksi sekä aapinen vienankarjalaksi. (Leskinen 1939: 226–227.)

Vuonna 1895 käännöstoimikunta julkaisi karjalankielisen lyhyen raamatunhistorian sekä aapiset koltansaameksi, nenetsiksi ja iżmankomiksi. Seuraavien viiden vuoden aikana julkaistiin enää karjalankielistä kirjallisuutta. Tärkeimpinä julkaisuina mainittakoon vuonna 1896 julkaistut karjalankielelle käännetyt Matteuksen ja Markuksen evankeliumit, vuonna 1899 julkaistu Luukkaan evankeliumi sekä vuonna 1900 ilmestynyt Johanneksen evankeliumi. Käännöstoimikunta valmisteli myös muiden teosten julkaisua, mutta monet niistä jäivät ilmeisesti julkaisematta. Näiden joukossa on esimerkiksi venäläis-karjalainen ja venäläis-ižmankomilainen sanakirja, joiden sanottiin sisältävän vain kaikkein tavallisimmat sanat. Lisäksi vuoden 1901 käännöstoimikunnan toimintakertomuksessa mainittiin tekeillä olleen myös kirkkoslaavi–venäjä–komi- sekä kirkkoslaavi–venäjä–karjala-sanakirjat, mutta on epäselvää, julkaistiinko niitä koskaan. Vuosien varrella käännöstoimikunnan jäsenmäärä väheni, mikä tarkoitti samalla painattamiseen käytettävien varojen vähenemistä. Toimikunta joko lakkautettiin tai lakkasi toimimasta vuoden 1901 paikkeilla. (Leskinen 1939: 227–233.)

Konstantin Prokopjevič Ščekoldin (1845–1916) syntyi Arkangelin kuvernementin Holmogoryn kihlakunnassa. Hän valmistui Arkangelin pappisseminaarista vuonna 1867. Seuraavana vuonna 1868 hän siirtyi papiksi Paatsjoen seurakuntaan ja eli siellä lopun ikänsä. Pian muutettuaan Paatsjoelle hän alkoi opetella koltansaamea, ja jo vuonna 1874 Arkangelin tuomiokapitulin jäsenet mainitsevat Ščekoldinin oppineen kieltä hyvin. Häntä pidettiin omana aikanaan koltansaamen erikoisasiantuntijana ja auktoriteettina. Ščekoldinilla oli apuna hänen vaimonsa Marija Kozmonovna, joka puhui koltansaamea ja oli ilmeisesti itse paikallinen koltansaamelainen. (Gladyšev 2016: 127–128; Jermolajev 2009.)

Ščekoldin pyrki kehittämään paikallisten kolttien koulutuksellisia oloja perustamalla useita kirkkokouluja. Hänen perustamansa koulut olivat ensimmäisiä Kuolan niemimaan saamelaisille tarkoitettuja kouluja. Tuohon asti kaikki opetus oli tapahtunut venäjäksi. (Kulonen ym. 2005: 262, 388–389; Sergejeva 1995: 73.)

Vuonna 1895 julkaistu koltansaamenkielinen aapinen (Ščekoldin 1895) on ensimmäinen Venäjän saamelaisille tarkoitettu oppikirja. Se sisältää 22 sivua ja jakaantuu kolmeen osaan: 1) koltansaamelainen osio sisältää aakkoset, tavaamisharjoituksia sekä venäläisten nimien sekä viikonpäivien käännökset koltansaameksi sekä kaksi lyhyttä tekstiä koltansaameksi ja venäjäksi; 2) toinen osa sisältää numerot venäjäksi, kertotaulun, venäjän aakkoset, tavaamisharjoituksia sekä lyhyitä tekstejä; 3) kolmas osio sisältää Isä meidän -rukouksen sekä kymmenen käskyä koltansaameksi ja venäjäksi.

Aapista ja vuonna 1894 julkaistua Matteuksen evankeliumin käännöstä (Ščekoldin 1894) voidaan pitää ensimmäisenä yrityksenä luoda kirjakieli koltansaamelle. Ščekoldin ei julkaissut niiden lisäksi mitään koltansaameksi eikä hän saanut työlleen jatkajaa. Seuraavan kerran koltansaamelle alettiin kehittää latinalaiseen aakkostoon perustuvaa kirjakieltä vasta 1970-luvun alussa, tällä kertaa Suonikylän murteen pohjalle (Kulonen ym. 2005: 399–400).

Koltansaamesta kerättiin ja julkaistiin muutamia kielenäytteitä jo ennen Ščekoldinin töitä, mutta ne olivat ainoastaan tieteellisiä tarkoituksia varten. Anders Johan Sjögren (1828: 253–255) käännätti Isä meidän -rukouksen inarinsaameksi, kiltinänsaamen Semioštovin murteelle sekä koltansaamen Nuortijärven, Paatsjoen sekä Muotkan murteille. J. A. Friis (1856: 108–112) julkaisi sadun, jonka hän keräsi ilmeisesti Norjan Näätamöstä. Arvid Genetz (1891) julkaisi yhden keräämänsä sadun Suonikylän murteesta sekä kaksi leu'ddia eli kolttasaamelaista perinteistä laulua Nuortijärven murteesta. Ennen Ščekoldinin teoksia kerättyjä koltansaamen aineistoja on vielä julkaisematta ainakin Friisiltä sekä M. A. Castrénilta. Castrénin aineistot sisältävät vain sanastoa.

Ščekoldinin kääntämä Matteuksen evankeliumi ei ollut ensimmäinen Venäjän saamelaiskielille käännetty uskonnollinen teos. Ensimmäinen oli Genetzin (1878) käännättämä Matteuksen evankeliumi, jonka luvut 1–22 ovat kiltinänsaameksi ja luvut 23–28 akkalaansaameksi. Ščekoldin päätti kääntää itse Matteuksen evankeliumin koltansaameksi, sillä paikallisten kolttasaamelaisten oli vaikea ymmärtää Genetzin käännöstä. Kolttasaamelaisten mielestä käännös oli huono, mutta asiaan vaikutti varmasti myös ero kielten välillä. (Jermolajev 2009; Kulonen ym. 2005: 388.)

3. Ortografia

Koska Ščekoldinin kääntämä Matteuksen evankeliumi oli ensimmäinen koltansaameksi käännetty teos, hänen täytyi itse päättää, kuinka koltansaamea kirjoitetaan. Hänen käyttämänsä ortografia perustuu tuonaikaiseen venäjän kyrilliseen ortografiaan. Hän ei käyttänyt mitään erikoismerkkejä – toisin kuin käännöstoimikunnan julkaisemissa karjalankielisissä julkaisuissa, joissa venäjän kyrilliseen ortografiaan oli lisätty *j̄*, *ä* ja *ö*, joita käytettiin merkkien *ю*, *я* ja *ě* kanssa sekaisin (Leskinen 1939: 233–234). Ščekoldinin Matteuksen evankeliumin tavoin karjalankielisten julkaisujen ortografia ja kieli ovat horjuvia, vaikka karjalaa oli kirjoitettu jo aiemmin ja käännöstoimikunnassa toimi useampia karjalan kieleen keskittyneitä pappeja (Leskinen 1939: 233–234).

Koska venäjässä ei esiinny kaikkia koltansaamen äänteitä, Ščekoldin on merkinnyt useita koltansaamen äänteitä yhdellä ja samalla venäjän ortografiassa esiintyvällä grafeemilla. Esimerkiksi dentaalispiranti *δ* ja soinnillinen konsonantti *d* on kirjoitettu samalla grafeemilla *δ*, esim. *nydiū = puδ'di²* '(hän) tuli' sekä *yδakъ = ououak* 'annat'.

Samoista sanamuodoista löytyy usein kaksi erilaista kirjoitusasua kuten *еннамъ ~ йеннамъ = j̄annat* 'maa', *целкiй ~ цалкай = cie'łki* 'sanoi' *целькепъ ~ целькебъ =*

2. Latinalaisin kirjaimin kirjoitettu edustaa nykyortografiaa.

ceä'lkkep 'sanomme'. Vaihtelua löytyy myös sananalkuisten konsonanttien suhteen. Käännöksessä esiintyy muutamia sanoja, joiden alussa on pitkä konsonantti. Näistä yleisin on *вв*, mutta harvinaisempina löytyy myös *кк*, *нн* ja *чч*. Usein sanoista esiintyy kaksi varianttia, esim. *ввынась ~ вынась = vōdnâs* 'vene'; *ккыйеукеть = kōḍjje'ked* 'kyselkää' ~ *кыйе³ = kōčče* 'kysyivät'; *ннаель ~ наель = pā'jjel* 'yli'; *ччувень = čuōvvân* 'valaistuu' ~ *чувать = čuōvvâd* 'valaista'.

Yhdysviivan käytössä esiintyy paljon vaihtelua. Postpositioita esiintyy sekä yhteen että erikseen kirjoitettuina, esim. *вилле-оль = viillj ool* '(suuttua) veljen päälle' vs. *хозеинь оль = ho'zjee'n ool* 'isännän päälle', *мерре-горо = miâr arra⁴* 'meren luokse (= rantaan)' vs. *Эввань горо = Evvan arra* 'Johanneksen luokse'. Myös monia johtimia, kuten nominaalijohdin *-viōtt*, esim. *чувись-вуть = čuō'vvesviōtt* 'kirkkaus' sekä inkoatiivi *-škie'tted*, esim. *шалешу-кудйй = ša'll'ješkuō'di* 'alkoi sääliä', esiintyy kirjoitettuna sekä yhteen että yhdysviivalla. Yhdysviivalla kirjoitettu variantti on yleisempi. Jostain syystä Ščekoldin jakaa inkoatiivin tunnuksen *-škie'tted* kahtia yhdysviivalla niin, että yhdysviiva asettuu sibilantin ja konsonantin *k* väliin. Ilmeisesti hän tulkitsee sibilantin kuuluvan verbin taivutusvartaloon. Inkoatiivissa esiintyy vaihtelua myös sibilantin suhteen, esim. *шалешу-кудйй* 'alkoi sääliä', *войнесь-кутте = vuei'nškuō'tte* 'alkoivat nähdä' sekä *ележь-кудйй = jea'lškuō'di* 'alkoi elää/asua'.

Matteuksen evankeliumi sisältää jonkin verran selviä kirjoitusvirheitä, esimerkiksi satunnaisesti sanoja, jotka on jaettu kahtia yhdysviivalla esim. *ку-де = kuō'dāe* 'jättivät' ja *ку-ле = ku'lle* 'kuulivat' tai välilyönnillä esim. *и чинь = jiōččan* [REFL.GEN.ISG]. Nämä sanat eivät asetu rivirajalle. Osa kirjoitusvirheistä voi selittyä latomossa tehdyillä virheillä, sillä koltansaame oli mitä todennäköisimmin latojille täysin vieras kieli. Ščekoldin ei myöskään voinut käyttää paljoo aikaa kirjoitusvirheiden korjaamiseen ja oikovedosten tarkastamiseen, sillä käännöstoimikunta perustettiin 1893 ja Matteuksen evankeliumi julkaistiin jo seuraavana vuonna.

4. Puutteellisesta kielitaidosta aiheutuneita virheitä

Tässä luvussa tarkastelen virheitä, jotka selittyvät Ščekoldinin puutteellisella koltansaamen kielitaidolla. Aloitan koltansaamen morfofonologialla, jota voi pitää hyvin monimutkaisena ja vieraskielisille oppijoille vaikeasti omaksuttavana. Seuraavaksi esittelen verbintaivutusta, sillä se eroaa melko paljon venäjän kielen verbintaivutuksesta esimerkiksi kieltorakenteiden osalta. Matteuksen evankeliumissa esiintyy vähemmän virheitä nominien sijataivutuksessa kuin verbintaivutuksessa, ja tästä syystä en käsittele sitä tässä artikkelissa.

3. Virheellisesti heikossa asteessa. Monikon kolmannen persoonan preteritissä vartalo on pidentyneessä vahvassa asteessa.

4. Esiintyy koltansaamen murteissa myös muodossa *gârra ~ gârra* (Itkonen 1958: 321–322).

4.1. Astevaihtelu

Koltansaamassa, kuten saamelaiskielissä yleensä, astevaihtelu on huomattavasti laajempi ilmiö kuin suomessa: astevaihteluun osallistuvat kaikki konsonantit. Astevaihtelua on kahdenlaista, pituus- ja laatuvaihtelua. Molempiin ottavat osaa sekä geminaatat että konsonanttiyhtymät. Astevaihtelu vaikuttaa myös edeltävän tavun vokaalien ja diftongien pituuteen. (Feist 2015: 94–101.)

Matteuksen evankeliumissa astevaihtelu on epäjohdonmukaista ja koskee lähes pelkästään geminaattoja. Vokaalien ja diftongien pituusvaihtelua ei ole merkitty lainkaan. Sekä pitkät että lyhyet vokaalit merkitään yhdellä grafeemilla. Sanoja, joihin on merkitty konsonanttien laatuvaihtelu, on kohtalaisen vähän, kuten *кидтъ* = *kiđtt* 'käsi' : *кидасть* = *kiđđast* 'kädessä' sekä *ыхтъ* = *đhtt* 'yksi' : *оутъ* = *ōđut* 'yhden'. Lisäksi Ščekoldin on merkinnyt astevaihtelun myös seuraaviin sanoihin: *сарнатъ* = *särnnad* 'sanoa, puhua' : *сараи* = *säärai* 'sanoi' sekä *парнь* = *pä'rnn* 'poika' : *пара* = *päära* 'poikasen; lapsen'. Nämä ovat minun tietojeni mukaan ainoat sanat, joissa Paatsjoen murteessa konsonanttiyhtymä /rnn/ vaihtelee /r/:n kanssa eikä /rn/:n kanssa. Ilmeisesti Ščekoldin ei ole hallinnut koltansaamen astevaihtelua eikä ole kyennyt sitä siksi merkitsemään.

4.2. Vokaali- ja diftongivaihtelut

Koltansaamassa esiintyy konsonanttien astevaihtelun lisäksi myös vokaalien ja diftongien vaihtelua (Feist 2015: 90–93). Vokaali- ja diftongivaihtelut olivat Ščekoldinille vaikeita eikä hän tavallisesti merkitse niiden vaihtelua lainkaan, esim. *уодъ* = *uu'd* 'anna' vs. *уодамъ* = *ooudam* 'annan' sekä *куллатъ* = *kuullâd* 'kuulla' vs. *кулле* = *ko'lle* 'kuulevat'. Vokaali- ja diftongivaihtelu on osoitettu lähinnä tavallisimmissa substantiiveissa, esim. *кедьги* = *kie'dj* 'kiven' : *кядга* = *keädgga* 'kiveen' ja *мець* = *mie'cc* 'metsä' : *мяца* = *meäcca* 'metsään', mutta ei niissäkään aina, esim. *юлькъ* = *jue'lgg* 'jalka' : *юлга* = *juâlgha* 'jalkaan'.

Virheitä vokaali- ja diftonginvaihteluiden kuten myös astevaihtelun merkitsemisen suhteen voi pitää osittain myös ortografian heikkoutena. Tekstissä käytetyn ortografian viimeistely saattoi olla jokseenkin tarpeetonta, sillä tekstiä luki mitä todennäköisimmin vain Ščekoldin itse. Tällöin suuntaa antavakin teksti riitti.

4.3 Verbintaivutus

Verbintaivutus on ollut Ščekoldinille haasteellinen. Eniten ongelmia on tuottanut verbikongruenssi. Tekstissä esiintyy paljon lauseita, joissa verbin persoona ja luku eivät vastaa subjektia:

- (1) *iosь Тонь ли Господь Альгь*
 jos 2SG.NOM olla.PRS.3SG Herra.SG.GEN poika.SG.NOM
 ’Jos sinä olet Jumalan Poika’ (4:6)

Paatsjoen murteessa duaalin verbintaivutus on säilynyt toisin kuin Suonikylän murteessa, joka on nykyisen kirjakielen pohjana (Sammallahti 1998: 31). Duaalin pronomineja on käytetty muutamia kertoja niissä asemissa, joissa pronominilla viitataan kahteen henkilöön, kuten esimerkissä (2), jossa subjektina ovat Jeesus ja Pietari. Matteuksen evankeliumissa duaalin verbintaivutuksen tilalla käytetään monikon verbintaivutusta, kuten Suonikylän murteessakin.

- (2) *кось сона нытте ввынаса, тиггь колькеи*
 kun 3DU.NOM tulla.PRET.3PL vene.SG.ILL tuuli.SG.NOM tyynytä.PRET.3SG
 ’kun he kaksi tulivat veneeseen, tuuli asettui.’ (14.32)

Duaalin persoonapronomineja käytetään muutaman kerran virheellisesti myös niissä asemissa, joissa subjektina on joko enemmän kuin kaksi henkilöä tai vain yksi henkilö:

- (3) *майть тона татакь?*
 mikä.SG.AKK 2DU.NOM tahtoa.PRS.2SG
 ’Mitä haluat?’ (20:21)

Myös verbin aikamuodot ovat tuottaneet Ščekoldinille vaikeuksia. Tavallisimpia virheitä on preesensin asemassa esiintyvät preteritimuodot:

- (4) *Тии ляй чувь альме и еннамь*
 2PL.SG.NOM olla.PRET.3SG valo.SG.NOM taivas.SG.GEN ja maa.SG.GEN
 ’Te olette maailman valo.’ (5:14)

Matteuksen evankeliumin käännöksessä venäjän futuuriset verbirakenteet on käännetty joko rakenteella, jossa olla-verbi esiintyy potentiaalimuodossa ja pääverbi infinitiivimuodossa (esimerkki 5) tai alkamista tai joksikin tulemista merkitsevällä verbillä (esimerkki 6, ks. myös 26). Vastaavia käännösstrategioita esiintyy myös Genetzin Matteuksen evankeliumissa. Ne ovat Ščekoldinin Matteuksen evankeliumissa selvästi ylliedustettuina, sillä tavallisesti koltansaamassa tulevasta ajasta puhuttaessa käytetään verbin preesensmuotoja (Feist 2015: 217). Matteuksen evankeliumissa preesensia ei käytetä ollenkaan tulevasta ajasta puhuttaessa. Koltansaamassa esiintyy melko harvinaisena myös potentiaalimuodon sekä verbin *šōddâd* ’tulla joksikin’ avulla muodostettuja futuurisia ilmauksia (Bartens 1980: 30–31). Potentiaalinen käytön futuurisessa merkityksessä akkalansaamassa ja kildininsaamassa huomasi jo Halász (1881: 33), vaikka hän luuli siinä käytettäviä muotoja konditionaaliksi.

(5) (a) koltansaame

Тынтетъ енетъ тий ледже сарнатъ
 siksi NEG.2PL 2PL.NOM olla.POT.2PL sanoa.INF

(b) venäjä

ибо не вы будете говорить
 siksi NEG 2PL.NOM AV.FUT.2PL puhua.INF

'Siksi te ette tule puhumaan' (10:20)

(6) (a) koltansaame

iosъ тии альгевететъ оскатъ
 jos 2PL.NOM alkaa.PRS.2PL uskoa.INF

(b) venäjä

если вы будете иметь веру
 jos 2PL.NOM AV.FUT.2PL omistaa.INF usko.F.SG.AKK

'Jos te alkaisitte uskoa' (17:20)

4.4. Kielto

Koltansaamessa kieltolause koostuu persoonassa ja luvussa taipuvasta kieltoverbistä *ij* sekä moduksissa ja aikamuodoissa taipuvasta pääverbin konnegatiivimuodosta (Feist 2015: 228). Matteuksen evankeliumin käännöksessä tavallisin kieltolause koostuu persoonassa ja luvussa taipuvasta kieltoverbistä sekä pääverbistä, joka on infinitiivimuodossa:

(7) *енетъ мынатъ альме царство*
 NEG.2PL mennä.INF taivas.SG.GEN valtakunta.SG.ILL

'ette pääse taivasten valtakuntaan' (18:3)

Tavallisia ovat myös kieltorakenteet, jotka koostuvat luvussa ja persoonassa taipuvasta kieltoverbistä sekä pääverbin konnegatiivimuodosta. Osassa kieltoverbi on väärässä persoonassa, kuten esimerkkilauseessa (8), jossa ensimmäinen kieltoverbi on oikeassa persoonassa ja toinen väärässä.

(8) *Сiu е реугъ, ни пане епъ*
 3PL.NOM NEG.3PL tehdä.työtä.KNG KFP kehrätä.KNG NEG.1PL

'He eivät tee työtä eivätkä kehrää.' (6:28)

Muutamit kieltomuodot sisältävät sekä persoonassa ja luvussa taipuvan kieltoverbin että persoonassa ja luvussa taipuvan pääverbin, kuten esimerkkilauseeseen (9)

ensimmäinen verbi. Saman lauseen toinen verbi sisältää persoonassa ja luvussa taipuvan kieltoverbin sekä pääverbin konnegatiivimuodon.

- (9) *Вяль тии епетъ товдеветъ, и епетъ муштъ*
 vielä 2PL.NOM NEG.2PL tuntea.PRS.2PL ja NEG.2PL muistaa.KNG
 'Ettekö te vieläkään ymmärrä? Ettekö muista...' (16:9)

Koltansaamassa kieltoverbillä on erillinen imperatiivivartalo *jeäl-* ~ *jeä'l-*. Monikon toisen persoonan kieltoverbin imperatiivimuoto on *jeä'lled*. Sen kanssa pääverbi voi esiintyä kahdessa eri muodossa: joko konnegatiivimuodossa, joka on homonyyminen yksikön toisen persoonaan imperatiivimuodon kanssa tai erillisessä *-u*-pääteisessä konnegatiivimuodossa, joita esiintyy vain kielteisten imperatiivien yhteydessä. (Miestamo & Koponen 2015: 360–361.) Matteuksen evankeliumissa monikon toisen persoonan kielteisissä imperatiiveissa esiintyy kieltoverbistä muoto *елеть* ~ *еллетъ* ja pääverbistä joko konnegatiivimuoto, kuten esimerkissä (10), tai muoto, joka voi olla joko monikon toisen persoonan imperatiivi tai infinitiivi, kuten esimerkissä (11).

- (10) *Елетъ юрде*
 NEG.IMP.2PL ajatella.CNG
 'Älkää ajatelko' (5:17)

- (11) *елеть мынатъ Иродъ-горо*
 NEG.IMP.2PL mennä.INF/IMP.2PL Herodes.SG.GEN-luokse
 'Älkää menkö Herodeksen luokse.' (2:12)

Koltansaamassa tietyillä verbiryhmillä monikon toisen persoonan myönteiset imperatiivit ovat morfologisesti homonyymisiä infinitiivin kanssa, esim. *мõдõннâд* [mennä.INF; mennä.IMP.2PL]. Nähtävästi Ščekoldin on lisännyt myönteiseen imperatiiviin eteen 'olla'-verbin monikon toisen persoonan kieltoverbin. Käsitykseni mukaan saamelaiskielissä ei esiinny sellaisia kielteisiä monikon imperatiivimuotoja, joissa pääverbi esiintyisi infinitiivissä. Sellaisia löytyy kuitenkin skandinaavisista kielistä, joissa pikkulapsia tai lemmikkejä puhutellessa pääverbi voi esiintyä infinitiivimuodossa (Johannessen 2016).

5. Venäjänkielisestä alkutekstistä johtuvia virheitä

Matteuksen evankeliumissa esiintyy Ščekoldinin puuttellisesta kielitaidosta johtuvien virheiden ohella myös sellaisia virheitä, jotka voidaan selittää venäjänkielisestä alkutekstistä tai yleisesti venäjän interferenssistä johtuviksi. Luonnollisesti osa näistäkin virheistä voi selittyä myös kääntäjän puutteellisella kielitaidolla. Näitä kahta syytä on toisinaan vaikea erottaa toisistaan.

5.1. Verbintaivutus

Kuten edellä esitin, osa vääristä persoonamuodoista selittyy puutteellisella kielitaidolla. Osa taas voidaan selittää venäjänkielisen alkutekstin verbimuodoilla. Esimerkkilauseessa (12) venäjänkielisessä alkutekstissä käytetään sanaa *народ* 'kansaa'. Venäjänkielinen sana on yksiköllinen ja sen yhteydessä verbikin on yksikön kolmannessa persoonassa. Koltankielisessä käännöksessä puolestaan käytetään monikollista sanaa *олмо* = *oumtu*⁵ 'ihmiset', jonka yhteydessä verbinkin täytyisi olla monikon kolmannessa persoonassa *pakku* 'käsivät'. Verbi on käännöksessä yleensä yksikön kolmannessa persoonassa, mutta muutaman kerran myös oikeassa luvussa.

(12) (a) koltansaame

<i>А</i>	олмо	наккай	<i>сиутъ</i>	<i>орратъ</i>	<i>ента</i>
mutta	ihminen.PL.NOM	käskää.PRET.3SG	3PL.AKK	olla.INF	ääni.SG.ABE

(b) venäjä

Народъ	<i>же</i>	заставляль	<i>ихъ</i>	<i>молчать</i>
kansa.M.SG.NOM	PARTIK	käskää.PRET.M.SG	3PL.AKK	vaieta.INF

'Mutta kansa käski heitä olemaan ääneti' (20:31)

Turjansaamessa ja eteläsaamessa 'olla'-verbin käyttö ei ole predikaatiivirakenteissa pakollista, mikäli tempusta tai modusta ei ole tarpeen ilmaista. Tämän on ajateltu periytyvän kantaauralista (Korhonen 1981: 343; Sammallahti 1998: 98). Koltansaamessa 'olla'-verbin käyttö sen sijaan on pakollista. Odotuksen vastaisesti Ščekoldinin Matteuksen evankeliumissa 'olla'-verbi jää usein pois, kuten esimerkissä (13). Tämä johtuu käsittääkseni venäjän kielen mallista, sillä venäjässä ei ole kopulaa. Käännöksessä 'olla'-apuverbi jää usein pois myös verbien liittomuodoista, kuten pluskvamperfektistä esimerkissä (14).

(13) (a) koltansaame

<i>Тии</i>	<i>сальтъ</i>	<i>еннамъ</i>
2PL.NOM	suola.SG.NOM	maa.SG.GEN

'Te olette maan suola.' (5:13)

(b) venäjä

<i>Вы</i>	<i>соль</i>	<i>земли</i>
2PL.NOM	suola.F.SG.NOM	maa.F.SG.GEN

5. Paatsjoen murteessa *olmmâ* (Itkonen 1958: 319).

- (14) *Кось Иисусъ кулуй, майдъ⁶ Эванъ*
 kun Jeesus.SG.NOM kuulla.PRET.3SG että Johannes.SG.NO

пиймь-кидтъ

laittaa.PARTIS.PRET-kiinni

’Kun Jeesus kuuli, että Johannes oli otettu kiinni’ (4:12)

5.2. Nominien taivutus

Käännöksessä monikon kolmannen persoonan persoonapronominien sijavalinta riippuu pitkälti venäjänkielisen alkutekstin sijavalinnasta. Objektia, vastaanottajaa ja omistajaa ilmaisevan monikon kolmannen persoonan persoonapronomini on yleensä oikeassa sijamuodossa, mikäli venäjänkielisessä tekstissä on käytetty genetiivimuotoista pronominia *ихъ* ’heitä, heidän’. Esimerkkilauseessa (15) sekä objektia että omistajaa ilmaisevat monikon kolmannen persoonan persoonapronomit ovat oikeassa sijamuodossa samoin kuin esimerkkilauseen (16) objektia ilmaiseva persoonapronomini.

- (15) (a) koltansaame

матмый сийтъ сию синагогестъ
 opettaa.PRET.3SG 3PL.AKK 3PL.GEN synagoga.SG.LOK

- (b) venäjä

училь ихъ въ синагогъ ихъ
 opettaa.PRET.M.SG 3PL.AKK PREP synagooga.F.SG.LOK 3PL.GEN

’Opetti heitä heidän synagogassaan.’ (13:54)

- (16) (a) koltansaame

пухтетъ Мунне тийкъ сийтъ.
 tuoda.IMP.2PL 1SG.ILL tänne 3PL.AKK

- (b) venäjä

принесите ихъ Мне сюда.
 tuoda.IMP.2PL 3PL.AKK 1SG.DAT tänne

’Tuokaa heidät tänne minulle.’ (14:18)

6. Vaikka *майтъ* = *mâi'd* esiintyy Matteuksen evankeliumissa yleisesti alistuskonjunktiona, ei tällaista merkitystä tavata koltansaamesta. *Mâi'd* on interrogatiivipronominin *mii* akkusatiivimuoto, joka voi esiintyä myös kysymyssanana ’mitä, minkä’. Koltansaamen alistuskonjuntio *što* ’että’ on lainattu venäjämästä konjunktiosta *что*. Se voi esiintyä venäjässä myös kysymyssanana ’mitä, minkä’. Tästä syystä Ščekoldin on käyttänyt sanaa *майтъ* myös alistuskonjunktiona. Esim. *Mâi'd tij tuejje'ped? что вы делаете?* ’Mitä te teette?’ vs. *Son cie'lki, što son vuâlgg domoi. Он сказал, что едет домой* ’Hän sanoi, että hän lähtee kotiin’. Alistuskonjunktion *майтъ* rinnalla käännöksessä esiintyy harvinaisempaan myös *что* = *što*, joka on yleinen koltansaamesta.

Kerran venäjän monikon kolmannen persoonan genetiivimuotoinen persoonapronomini *ихъ* on käännetty akkusatiiviksi eksistentiaalilauseessa (esimerkki 17), vaikka koltansaamessa eksistentiaalilauseessa subjekti on nominatiivissa. Samanlaista virheellistä monikon akkusatiivin käyttöä esiintyy nykyisin koltansaamea vieraana kielenä opiskelleiden kielessä. Tämä johtuu todennäköisesti suomen kielen interferenssistä, esim. *jie leäkki ... jiännai kollegaid* 'ei ole paljon kollegoita' (Yle Sápmi 2.10.2017).

(17) (a) koltansaame

Рахиль   *ряккъ*   *ичинъ*   *параитъ*   *и*   *ни*
Raakel.SG.NOM   itkeä.PRS.3SG   REFL.GEN.POSS3SG   lapsi.PL.AKK   ja   KFP
таттъ   *ескатъ*   *ряккамень,*   *тынтетъ*   *сиутъ*
tahtoa.KNG   lopettaa.INF   itkeä.AKT.ESS   koska   3PL.AKK
иллякъ
olla.PRS.NEG.3SG

(b) venäjä

Рахиль   *плачетъ*   *о*   *дѣтяхъ*   *своихъ*   *и*
Raakel.M.SG.NOM   itkeä.PRS.M.SG   PREP   lapsi.PL.PRE   REFL.PL.PREP   ja
не   *хочетъ*   *утѣшиться,*   *ибо*   ***ихъ***   ***нѣтъ***
NEG   haluta.PRS.M.SG   lohduttua.INF   koska   3PL.AKK   NEG

'Raakel itkee omia lapsiansa eikä edes halua lopettaa itkemistä, koska heitä ei enää ole.' (2:18)

Vastaanottajaa ilmaisevan monikon kolmannen persoonan persoonapronomini on yleensä väärässä sijamuodossa, mikäli alkutekstissä on käytetty venäjän datiivimuotoista pronominia *имъ* 'heille'. Koltansaamessa vastaanottajaa ilmaisevan adverbiaalain kuuluisi olla illatiivissa, mutta sen esiintyminen käännökseessä on harvinaista (18). Esimerkkilauseessa (19) vastaanottajaa ilmaiseva adverbiaali on nominatiivissa ja esimerkissä (20) genetiivissä.

(18) (a) koltansaame

Иисусъ   *танъ*   *кулуй,*   *цалкъ*   ***сиутъ***
Jeesus.SG.NOM   tämä.SG.AKK   kuulla.PRET.3SG   sanoa.PRS.3SG   3PL.ILL

(b) venäjä

Иисусъ   *же,*   *услышавъ*   *это,*
Jeesus.M.SG.NOM   PARTIK   kuulla.PRET.PARTIS   se.N.SG.AKK
сказаль   ***имъ***
sanoa.PRET.M.SG   3PL.DAT

'Jeesus tämän kuultuaan sanoo heille' (9:12)

(19) (a) koltansaame

Сонъ цалкъ сїи
 3SG.NOM sanoa.PRS.3SG 3PL.NOM

(b) venäjä

Онъ же сказалъ имъ
 3SG.M.NOM PARTIK sanoa.PRET.M.SG 3PL.DAT

’Hän sanoo heille’ (12:11)

(20) (a) koltansaame

мызь сарнапъ арвасеинъ (притчами)⁷ сїйи?
 miksi sanoa.PRS.1PL arvoitus.SG.KOM 3PL.GEN

(b) venäjä

для чего притчами говоришь имъ?
 PREP mikä.GEN vertaus.PL.INSTR puhua.PRS.2SG 3PL.DAT

’Miksi puhumme heille vertauksilla?’ (13:10)

Suurin osa tuoreista venäläisistä lainasanoista esiintyy Matteuksen evankeliumissa samassa venäjän kielen taivutusmuodossa kuin alkuperäisessä venäjänkielisessä tekstissä. Esimerkkilauseessa (21) esiintyy venäjän akkusatiivimuotoinen *ослицу* ’aasin’.

(21) (a) koltansaame

и талаканый каунапетъ ослицу
 ja heti löytää.PRS.2PL [ослицу]

(b) venäjä

и тотчасъ найдете ослицу
 ja heti löytää.PRS.2PL aasi.F.SG.AKK

’Ja heti löydätte aasin’ (21:2)

Vieraskielisten paikannimien taivutus on enimmäkseen otettu suoraan venäjän kielestä. Esimerkiksi Matteuksen evankeliumin ensimmäisessä luvussa esiintyy seitsemän kertaa paikannimi, joka on samassa muodossa kuin venäjänkielisessä alkutekstissä (esimerkki 22). Virheellisen taivutuksen jääminen tekstiin on täytynyt olla osittain huolimattomuutta, sillä joskus jo seuraavassa jakeessa sama paikannimi on taivutettu käyttäen koltansaamen sijapäätteitä, kuten esimerkissä (23). Nimissä ei koskaan ole näkyvissä mitään vartalonmuutoksia.

7. Teksti sisältää venäjänkielisiä tarkennuksia tai selityksiä, jotka on lisätty sulkeisiin. Lisäksi tekstissä on muutamissa kohdissa kokonaisia venäjänkielisiä lausekkeita, joita ei ole käännetty ollenkaan koltansaameksi.

- (22) (a) koltansaame
оудаль сирдаменъ въ Вавилонъ.
 ennen siirtyä.AKT.ESS⁸ [въ Вавилонъ]
- (b) venäjä
предъ переселениемъ въ Вавилонъ.
 PREP muutto.N.SG.INSTR PREP Babylon.M.SG.AKK
 'Ennen siirtymistä Babyloniin' (1:11)
- (23) *Манга сирдаместъ Вавилоне*
 jälkeen siirtyä.AKT.LOK Babylon.SG.ILL
 'Babyloniin siirtymisen jälkeen' (1:12)

5.3. Omistaminen

Koltansaamessa omistajaa merkitsevissä substantiivilausekkeissa omistaja sijoittuu omistettavan edelle, kuten suomessa, esim. *ee'jj ke'rjj* 'isän kirja'. Matteuksen evankeliumin omistuslauseissa omistaja sijoittuu kuitenkin usein omistettavan perään (esimerkit 24 ja 25). Tämän taustalla on todennäköisesti venäjän kielen malli. Venäjän kielessä omistaja sijoittuu näissä rakenteissa omistettavan perään, esim. *книга отца* 'isän kirja'.

- (24) (a) koltansaame
вальдъ Парнь и Енненись Су
 ottaa.PRET.3SG poika.SG.NOM⁹ ja äiti.SG.KOM.POSS3SG 3SG.GEN
- (b) venäjä
взялъ Младенца и Матерь Его
 ottaa.PRET.M.SG vauva.M.SG.AKK ja äiti.F.SG.AKK 3SG.M.GEN
 'Otti pojan ja hänen äitinsä' (2:14)
- (25) (a) koltansaame
мынай Сонъ синагогистъ сонай.
 mennä.PRET.3SG 3SG.NOM synagoga.SG.LOK 3DU.GEN
- (b) venäjä
вошелъ Онъ въ синагогу ихъ.
 astua.sisään.PRET.M.SG 3SG.M.NOM PREP synagoga.F.SG.AKK 3PL.GEN
 'Tuli heidän¹⁰ synagogaansa.' (12:9)

8. Tässä odottaisi käytettävän aktion lokatiivia, kuten jakeessa 1:12. Aktiolla tarkoitetaan saamen-tutkimustraditiossa teonnimiä, joita vastaavat suomen *-minen*, *-ma*, sekä *-o* -johtimisia teonnimiä (Korhonen 1981: 290–291).

9. Mikäli kyseessä olisi akkusatiivi, olettais muotoa *pää'r(n)*, ks. 4.1.

10. tarkemmin määrittelemätön joukko

Mikäli venäjänkielisessä lauseessa käytetään monikon possessiivipronominia, koltansaamenkielisessä lauseessa voi esiintyä monikon genetiivin tilalla myös muoto, joka voi olla joko monikon akkusatiivi tai illatiivi:

(26) (a) koltansaame

Шеддавететь альгевоимъ¹¹ Есць тіиуъ Альместъ
 tulla.joksikin.PRS.2PL poika.PL.KOM isä.SG.NOM 2PL.ILL/AKK taivas.SG.LOK

(b) venäjä

будете сынами Отца вашего
 AV.FUT.2PL poika.PL.INSTR isä.M.SG.GEN POSSP.2PL.M.SG.GEN

Небеснаго
 taivaallinen.M.SG.GEN

'Olisitte taivaallisen Isänne lapsia.' (5:45)

5.4. Kysymyslauseet

Koltansaamessa kysymyksen fokus osoitetaan kysymysliitteillä *-go* tai *-a* esim. *leäk-a lookkâm tän kee'ri?* 'Oletko lukenut tämän kirjan?'. Matteuksen evankeliumin käännöksessä esiintyy vain muutamia lauseita, joissa käytetään kysymysliitteitä. Niissä verbiin liittyy kysymysliite *a*, kuten esimerkissä (27). Tavallisesti kysymyslauseissa ei käytetä kysymysliitettä ollenkaan (esimerkki 28). Todennäköisesti tämä johtuu venäjän kielen mallista, sillä venäjässä kysymyslauseeseen fokus ilmaistaan yleensä ainoastaan kysymysintonaatiolla, esim. *ты прочитал эту книгу?* 'oletko lukenut tämän kirjan?'. Ščekoldinin Matteuksen evankeliumissa esiintyy myös kysymyslauseita, joissa on käytetty venäjän kysymyspartikkelia *ли* (esimerkki 29), tosin huomattavasti vähemmän kuin kysymysliitteettömiä kysymyslauseita.

(27) (a) koltansaame

куллака Тонъ, майтъ сии сарне?
 kuulla.PRS.2SG.KYS 2SG.NOM mikä.SG.AKK 3PL.NOM sanoa.PRS.3PL

(b) venäjä

слышишь ли, что они говорят?
 kuulla.PRS.2SG KYS mikä.AKK 3PL puhua.PRS.3PL

'Kuuletko sinä, mitä he sanovat?' (21:16)

11. Tavallisesti mm. joksikin tulemistä merkitsevän verbin *šōddād* kanssa subjekti on joko nominatiivissa tai essiivissä, esim. *son šōddi ree'gges* 'hänenstä tuli rikas', *neu'rmōs vivv šōddi pue'rmōs vivvân*. 'huonoimmasta vävystä tuli paras vävy. (Itkonen 1958: 547).

- (28) (a) koltansaame
ий Ту намаимъ¹² вутеимъ цортаитъ?
 NEG.3SG 2SG.GEN nimi.SG.KOM ajaa.KAUS.PRET.1PL paholainen.PL.AKK
- (b) venäjä
не Твоимъ ли именемъ бѣсовъ изгоняли?
 NEG 2SG.N.INSTR KYS nimi.N.SG.INSTR paholainen.M.PL.AKK häätää.PRET.PL
 ’Emmekö sinun nimissäsi ajaneet ulos paholaisia?’ (7:22)
- (29) (a) koltansaame
ий татъ ли Христось, Давидъ Альгъ.¹³
 NEG.3SG tämä.SG.NOM [ли] Kristus.SG.NOM Daavid.SG.GEN poika.SG.NOM
- (b) venäjä
не это ли Христось, сынъ
 NEG se.N.SG.NOM KYS Kristus.M.SG.NOM poika.M.SG.NOM
Давидовъ?
 Daavid.POSS.M.SG.NOM
 ’Eikö tämä ole Kristus, Daavidin poika?’ (12:23)

Venäjänkielisessä Matteuksen evankeliumin kaikissa kysymyslauseissa esiintyy kysymyspartikkeli. Tästä huolimatta pidän koltansaamen kysymysliitteettömiä kysymyslauseita venäjän kielen interferenssinä, koska ne ovat venäjän kielessä yleisempiä, kun taas koltansaamessa niitä ei tavallisesti esiinny lainkaan.

6. Lopuksi

Vaikka Ščekoldinia pidettiin omana aikanaan koltansaamen erityisosaajana, on tässä artikkelissa tarkasteltu Matteuksen evankeliumi täynnä virheitä, jotka johtuvat hänen puutteellisesta kielitaidostansa tai venäjänkielisen alkutekstin vaikutuksesta käännökseen; osittain venäjän vaikutus voi tietysti johtua juuri puutteellisesta kielitaidosta. Teksti on kieliassultaan epäyhtenäinen. Monet virheet esiintyvät tekstissä vain kerran tai kaksi, kun taas toisaalla tekstissä sama sana tai muoto esiintyy oikein käännettynä. Tekstin kielestä paistaa läpi, ettei Ščekoldin vuosikymmeniä Paatsjoella asuttuaankaan oppinut kovinkaan hyvin koltansaamea tai ei ainakaan ollut harjaantunut kirjoittamaan sitä.

12. Yksikön komitatiivi on käännöksessä usein *мъ*-päätteinen, vaikka koltansaamessa se esiintyy vain *n*-päätteisenä. Monikon komitatiivin päätteestä *-ivui'm* esiintyy puhutussa kielessä myös supistunut variantti *-ii'm*, esim. *teävōđttād pihťsii'm* ’pukeutua vaatteisiin’ < *pihťtsivui'm*. (Fofonoff 2017). Tätä varianttia ei minun tietojeni mukaan ole aikaisemmin esitetty tutkimuskirjallisuudessa.

13. Tekstissä esiintyy satunnaisesti piste kysymyslauseen perässä.

Intuitiivisen arvioni perusteella Arvid Genetzin kiltinänsaameksi ja akkalansaameksi käännettämä Matteuksen evankeliumi (1878) on huomattavasti parempaa kieltä kuin Ščekoldinin käänös. Genetz oli kielentutkija, jolla oli hyvä käsitys siitä, millaiset sanat ja rakenteet voivat esiintyä kiltinänsaamessa ja akkalansaamessa. Mielestäni myös Mikael Agricola onnistui paremmin omassa raamatunkäännöksessään kuin Ščekoldin. Vaikka Agricolan äidinkieli ei ole selvillä, on selvää, että hän osasi suomea huomattavasti paremmin kuin Ščekoldin koltansaamea.

Valitettavasti Ščekoldin ei saanut työnsä jatkajaa eikä koltansaamea viljelty kirjallisesti ennen 1970-lukua. Tähän voi löytää monta syytä. Ščekoldin kuoli pian ensimmäisen maailmansodan alkamisen jälkeen, jolloin tilanne Pohjois-Venäjällä oli kaoottinen. Suomi itsenäistyi ja suuresta osasta koltansaamelaisista tuli Suomen kansalaisia. 1930-luvulla Neuvostoliitossa luotiin kirjakielet useille pienille kielille, mm. kiltinänsaamelle, mutta ei koltansaamelle. Tähän lienee kaksi syytä: Ensiksikin koltansaamea puhuttiin Neuvostoliitossa vähemmän kuin kiltinänsaamea. Toisekseen asiaan vaikutti varmasti myös se, että olisi ollut poliittisesti arveluttavaa luoda kirjakieli pienelle kielelle, jonka puhujista suuri osa asuu rajan takana vastakkaista aatejärjestelmää edustavassa maassa.

Lyhenteet

1	ensimmäinen persoona	KYS	kysymysliite
2	toinen persoona	LOK	lokatiivi
3	kolmas persoona	M	maskuliini
ABE	abessiivi	N	neutri
AKK	akkusatiivi	NEG	kielto
AKT	aktio	NOM	nominatiivi
AV	apuverbi	PARTIK	partikkeli
DAT	datiivi	PARTIS	partisiippi
DU	duaali	PL	monikko
F	feminiini	POSS	possessiivisuffiksi
FUT	futuuri	POSSP	possessiivipronomini
GEN	genetiivi	POT	potentiaali
ILL	illatiivi	PRE	prepositio
INF	infinitiivi	PREP	prepositionaali
INSTR	instrumentaali	PRET	mennyt aika
KAUS	kausatiivi	PRS	preesens
KFP	kielteinen fokuspartikkeli	REFL	refleksiivipronomini
KNG	konnegatiivi	SG	yksikkö
KOM	komitatiivi		

Lähteet

- Bartens, Hans-Hermann 1980: *Die Verwendung von Potential und Konditional im Lappischen*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 177. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Feist, Timothy 2015: *A Grammar of Skolt Saami*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 273. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Friis J. A. 1856: *Lappiske Sprogprøver. En Samling af lappiske Eventyr, Ordsprog og Gaader. Med Ordbog*. Christiania: J. W. Cappelens Forlag.
- Fofonoff, Merja 2017: Tiedonanto sähköpostitse 10.10.2017
- Genetz, Arvid 1878: *Махътвеест насъ-евангели самас*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Genetz, Arvid 1891: *Kuollan Lapin murteiden sanakirja ynnä kielennäytteitä = Wörterbuch der Kola-lappischen Dialekte nebst Sprachproben*. Helsingfors: Finska Vetenskaps-Societeten.
- Gладышев 2016 = Гладышев, Д. С. 2016: История становления и развития воскресных школ на Кольском Севере. – Ершов, А. М. (toim.), *Сборник докладов региональной научно-практической конференции*. Мурманск: Издательство Мурманского государственного технического университета. 127–130.
- Halász, Ignác 1881: *Orosz-lapp nyelvtani vázlat. – Nyelvtudományi Közlemények* 17. Budapest: A Magyar Tudományos Akadémia. 1–45.
- Itkonen T. I. 1958: *Koltan- ja kuolanlapin sanakirja. Wörterbuch des Kolta- und Kolalappischen*. I–II. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Jermolajev = Ермолаев, Дмитрий 2009: *Русский священник: просветитель, полицейский и медик*. <<http://www.mvestnik.ru/shwpgn.asp?pid=200910132180>> 8.10.2017.
- Johannessen, Janne Bondi 2016: Prescriptive infinitives in the modern North Germanic languages: An ancient phenomenon in child-directed speech. – *Nordic Journal of Linguistics* 39(3). 231–276. <<https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/6C97091C4AA6807371B0FEE9B7F16086/S0332586516000196a.pdf/div-class-title-prescriptive-infinitives-in-the-modern-north-germanic-languages-an-ancient-phenomenon-in-child-directed-speech-div.pdf>> 8.10.2017.
- Korhonen, Mikko 1967: *Die Konjugation im Lappischen: Morphologisch-historische Untersuchung I. Die finiten Formkategorien*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimituksia 143. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Korhonen, Mikko 1981: *Johdatus Lapin kielen historiaan*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 370. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Koponen, Eino 2010: Johannes Tornaeuksen *Manuale Lapponicum*in murrepohjasta ja vaikutuksesta ruotsinlapin kirjakielen myöhempään kehitykseen. – Sirkka Saarinen, Kirsti Siitonen & Tanja Vaittinen (toim.), *Sanoista kirjakieliin. Juhlakirja Kaisa Häkikiselle 17. marraskuuta 2010*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 259. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura. 43–52. <http://www.sgr.fi/sust/sust259/sust259_koponen.pdf> 8.10.2017.
- Kulonen ym. = Ulla-Maija Kulonen, Irja Seurujärvi-Kari & Risto Pulkkinen (toim.) 2005: *The Saami: A cultural encyclopedia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 925. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Leskinen, Eino 1939: Kappale karjalankielisen kirjallisuuden historiaa. – *Virittäjä* 43: 224–239.

- Miestamo, Matti & Eino Koponen 2015: Negation in Skolt Saami. – Matti Miestamo, Anne Tamm & Beáta Wagner-Nagy (toim.), *Negation in Uralic Languages*. Amsterdam: Benjamins. 353–375.
- Moshnikoff, Satu 2009: Kirjallistumisen vaikea taival: koltansaamen tapaus. – Klaas Ruppel (toim.), *Jii'jes saa'nivuum. Kee'rtjõdõzz minoritetkiõli aânmet = Jieijas sanijgijn. Čalluuu ucceeblovokielâi čäällimhäämi kevttimist = Iežas sániiguin. Čállosat unni logu gielaid čállimis = Omin sanoin. Kirjoituksia vähemmistökielten kirjallistumisesta = Jega laavensa. Rannibi minoriteetosko folkengo rannibosko tšimbako byrjibosta*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. 59–62. <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk6/Omin_sanoin.pdf> 8.10.2017.
- Inaba, Nobufumi 2015: *Suomen datiivigenetiivin juuret vertailevan menetelmän valossa*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 272. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- NZ 1870 = *Новый Заветъ. Господа нашего Иисуса Христа*. Санкт Петербургъ. <<https://www.bibleonline.ru/library/>> 8.10.2017.
- Sammallahti, Pekka 1998: *The Saami languages: An introduction*. Karasjok: Davvi Girji.
- Sergejeva, Jelena 1995: Kuolan saamelaiset: menneisyys ja nykyisyys – Tuija Saarinen & Seppo Suhonen (toim.), *Koltat, karjalaiset ja setukaiset: Pienet kansat maailmojen rajoilla*. Snellman-instituutin A-sarja 19. Kuopio: Snellman-instituutti. 67–81.
- Ščekoldin, Konstantin 1894 = Щеколдин, Константин 1984: *Господа мій Иисуса Христа Пась Евангеліе Матвеест Саме килле. Святое Евангеліе отъ Матвѳея на языкъ лопарей, живущихъ въ Русской Лапландіи, пограничной съ Норвегіей, близь океана*. Архангельск: Архангельской губерній издание Православнаго миссіонерскаго общества. <<https://fennougrica.kansalliskirjasto.fi/handle/10024/89662>> 8.10.2017.
- Ščekoldin, Konstantin 1895: *Азбука для лопарей, живущихъ въ Кольскомъ уѳздѳ Архангельской губерній издание*. Архангельск: Архангельской губерній издание Православнаго миссіонерскаго общества. <<https://fennougrica.kansalliskirjasto.fi/handle/10024/89667>>.
- Sjögren, Anders Johan 1828: *Anteckningar om församlingarne i Kemi-Lappmark*. Helsingfors.
- Yle Sápmi 2.10.2017: *Ij kollegaid, ij tuárjjõdõzz – Sää'mkiõll u'čtee'l lie čuut' occânji*. <https://yle.fi/uutiset/osasto/sapmi/ij_kollegaid_ij_tuarjjoozz__saamkioll_ucteel_lie_cuut_occanji/9856794> 5.10.2017.